

Анотація

Семчук Н.О. Злочини проти моральності у сфері розвитку неповнолітніх: питання щодо термінології. – Стаття.

Для того, щоб запропонувати ефективний механізм кримінально-правового захисту моральності неповнолітніх, слід визначитися з точною назвою цієї групи злочинів. Різні дослідники пропонують власний погляд на це питання. Деякі вчені виділяють в окрему групу злочини, які посягають на моральний розвиток неповнолітніх, обґрунтовано відмежовуючи ці злочини від тих, що посягають на фізичний розвиток неповнолітніх – «злочини проти моральності у сфері розвитку неповнолітніх».

Ключові слова: моральність неповнолітніх, злочини проти моральності, кримінально-правовий захист.

Summary

Semchuk N.O. Crimes against morality in the field of development of minors: question in relation to terminology. – Article.

In order to propose effective criminal law mechanism for protection of morality of minors, it's necessary to identify such class' of crimes exact title.

Different scientists propose their own resolution of this question. Some of them distinguish criminal acts against moral development of minors as separate class of a crime, separating such crimes from another ones, affecting physical development of minors.

Key words: morality of minors, crimes against morality, criminal and legal protection.

УДК 343.575(4+5).001.36

О.П. Горох

**ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА «НАРКОТИЧНІ» ЗЛОЧИНИ:
ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ЗАКОНОДАВСТВА ДЕЯКИХ
ЄВРОПЕЙСЬКИХ ТА АЗІЙСЬКИХ ДЕРЖАВ**

Наркоманія і незаконний обіг наркотичних засобів як глобальні проблеми сучасності спонукали міжнародну спільноту «замислитися» над виробленням єдиних стандартів у протидії цим негативним явищам. На рівні ООН були прийняті документи, які здійснили вагомий вплив на формування національного кримінального законодавства у сфері протидії незаконному обігу наркотиків. Передусім заслуговують на увагу Єдина конвенція про наркотичні засоби (1961 р.), Конвенція про психотропні речовини (1971 р.), Конвенція ООН про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин (1988 р.) [далі – Конвенції ООН] [1, с. 155-284]. Неабияку наукову цінність має Всеохоплюючий міждисциплінарний план майбутньої діяльності з боротьби зі зловживанням наркотичними засобами 1987 р. (далі – Всеохоплюючий міждисциплінарний план) [2, с. 3-113].

Водночас необхідно враховувати, що помітний вплив на формування національного законодавства відповідних країн здійснив Модельний Кримінальний кодекс

для держав-учасниць СНД (далі – Модельний кодекс) – рекомендаційний акт, який закріпив єдині стандарти у сфері кримінально-правового регулювання [3]. У свою чергу, формування антинаркотичних норм у кримінальному законодавстві деяких країн Європейського Союзу здійснювалося з урахуванням також Рамкових рішень Ради Європейського Союзу, що формулюють мінімальні умови для визначення ознак складу злочину і покарань у сфері торгівлі наркотиками (2001 р.) (далі – Рамкові рішення Ради ЄС) [4].

Передусім звернемо увагу на кількість складів «наркотичних» злочинів¹, передбачених кримінальним законодавством держав-учасниць СНД (Азербайджанська Республіка, Республіка Вірменія, Республіка Білорусь, Республіка Казахстан, Киргизька Республіка, Республіка Молдова, Російська Федерація, Республіка Таджикистан, Республіка Узбекистан), а також Республіки Грузія та України, держав Балтії (Республіка Латвія, Республіка Литва, Республіка Естонія), інших європейських (зокрема, Болгарія, Данія, Іспанія, Франція, Норвегія, Голландія) та азійських (зокрема, Китай, Туреччина, Японія).

Найбільша кількість складів «наркотичних» злочинів (шістнадцять!) – у Кримінальному кодексі України. Найменшою кількістю таких складів злочинів серед держав-учасниць СНД і держав Балтії вирізняються Кримінальні кодекси Узбекистану і Литви (по вісім у кожному Кодексі). Щодо інших європейських та азійських держав: найбільша кількість складів аналізованих злочинів міститься у Кримінальних кодексах Болгарії (вісім) і КНР (дев'ять); найменша кількість – у Кримінальних кодексах Данії, Норвегії (по три склади злочинів), Туреччини і Японії (по чотири склади злочинів). Варто звернути увагу і на «заощадливість» молдавського законодавця, який, визнаючи злочинами дев'ять незаконних дій з наркотиками, передбачив їх лише в чотирьох статтях відповідного Кодексу.

Подальший аналіз кримінального законодавства держав-учасниць СНД і держав Балтії дозволяє зробити висновок про те, що караними у цих державах визнаються всі правопорушення, пов'язані з наркотиками (відповідно до Конвенції ООН та Модельного кодексу): незаконні дії з наркотиками з метою збуту, а також їх збут (ст. 307 КК України²); викрадення, вимагання наркотиків та інше їх незаконне заволодіння (ст. 308 КК України); незаконні дії з наркотиками без мети їх збуту (ст. 309 КК України); посів і вирощування наркотиковмісних рослин (ст. 310 КК України); схилення до вживання наркотиків (ст. 315 КК України); надання приміщення для вживання чи виробництва наркотиків (ст. 317 КК України); порушення правил обігу наркотиків (ст. 320 КК України). Контрабанда наркотиків виділена у спеціальну норму лише у Кримінальному кодексі України (ст. 305) та Кримінальному кодексі Грузії (ст.ст. 260, 261). У законодавстві держав-учасниць СНД і держав Балтії ці дії передбачені як кваліфікований склад контрабанди.

¹ У цій статті, якщо не застережено інше, кількість складів «наркотичних» злочинів умовно ототожнюється нами з кількістю основних складів.

² Тут і далі посилання на статті «КК України» зроблені для зручності сприйняття порівнюваних складів злочинів.

У кримінальному законодавстві абсолютної більшості інших європейських та азійських держав караними визнаються лише контрабанда наркотиків (ст. 305 КК України) [за винятком Іспанії] та незаконні дії з наркотиками з метою збуту, а також їх збут (ст. 307 КК України).

Водночас законодавці зарубіжних держав демонструють специфічний (притаманний лише їхнім кодексам) підхід до правової регламентації окремих незаконних дій з наркотиками.

Зокрема, у молдавському законодавстві більшість таких дій закріплено лише в одній статті (ст. 217 КК Молдови), яка має назву «Незаконний обіг наркотичних, психотропних речовин або прекурсорів». Для порівняння – в українському законодавстві аналогічні дії закріплені у чотирьох статтях (ст.ст. 307, 309, 310, 311 КК України).

Оригінальний підхід до правової оцінки дій залежно від предмета злочину вказує грузинський законодавець. У Кримінальному кодексі Грузії (на відміну від аналізованого законодавства інших держав) відповідальність за незаконні дії з наркотичними засобами та психотропними речовинами регламентована в різних статтях. Так, незаконні дії з наркотичними засобами караються відповідно до ст.ст. 260, 262, 267, 269 КК Грузії. За аналогічні дії з психотропними речовинами покарання встановлено у ст.ст. 261, 263, 268, 270 КК Грузії. На думку грузинського законодавця, незаконні дії з наркотичними засобами, з одного боку, та психотропними речовинами – з іншого, мають різну суспільну небезпеку. Тому і санкції за незаконні дії з наркотичними засобами є більш суворими.

Кримінальне законодавство Вірменії (ст. 271 КК) та Молдови (ст. 217 КК) встановлює відповідальність за вживання наркотиків без дозволу лікаря. Кримінальний кодекс Грузії визнає немедичне вживання наркотиків злочином лише в тому разі, коли воно вчинене після накладення адміністративного стягнення за такі дії (ст. 273). Український законодавець визнає злочином незаконне вживання наркотичних засобів, вчинене лише публічно або групою осіб у місцях, що призначені для проведення навчальних, спортивних і культурних заходів, та в інших місцях масового перебування громадян (ст. 316 КК України).

Відмінною рисою законодавства Азербайджану є встановлення кримінальної відповідальності за незаконні придбання або зберігання наркотиків без мети збуту лише в тому разі, коли вони перевищують необхідну для вживання кількість (ст. 234.1 КК Азербайджану). У свою чергу, за російським законодавством незаконні придбання, зберігання, перевезення, виготовлення, переробка наркотиків без мети збуту визнаються кримінально караними лише тоді, коли наркотичні засоби були у великому розмірі (ч. 1 ст. 228 КК РФ).

У законодавстві деяких країн криміналізовано низку діянь, які не визнаються злочинами в інших державах. Так, Кримінальний кодекс Грузії передбачає відповідальність за організацію або утримання підпільних лабораторій для незаконного виробництва наркотичних засобів, їх аналогів або прекурсорів, психотропних речовин або їх аналогів. Встановлює грузинський законодавець кримінальну відповідальність і за інші дії, пов'язані з наркотиками, – злісне

ухилення наркомана від примусового лікування в спеціальній лікувально-профілактичній установі. Такі дії караються позбавленням волі на строк до 1 року (ст. 274 КК Грузії).

В аналізованому контексті заслуговує на увагу і законодавчий досвід Литви – у частині криміналізації незаконного виготовлення або розповсюдження не лише пристроїв для виробництва наркотиків, а й технологій та інструкцій для їх виробництва. Такі дії караються штрафом, або арештом, або позбавленням волі на строк до 3 років (ст. 262 КК Литви).

Певною оригінальністю вирізняється й українське законодавство, де встановлена відповідальність за незаконне введення будь-яким способом наркотиків в організм іншої особи проти її волі (ст. 314 КК України).

Кримінальне законодавство Болгарії передбачає відповідальність не лише за контрабанду наркотичних засобів та їх аналогів (ч. 2 ст. 242 КК), а й за переміщення через державний кордон прекурсорів, засобів і матеріалів для виробництва наркотичних засобів (ч. 3 ст. 242 КК). При цьому предмет контрабанди переходить у доход держави незалежно від того, в чий власності він перебуває. У тому разі, якщо він відсутній або відчужений, винний має відшкодувати його вартість відповідно до державних роздрібних цін (ч. 7 ст. 242 КК).

Турецький законодавець підходить диференційовано щодо караності контрабанди наркотиків залежно від територіального спрямування переміщення останніх. Так, відповідно до ч. 1 ст. 403 КК Туреччини, особа, що ввозить в країну наркотичні засоби без відповідного дозволу, карається позбавленням волі на строк від 10 до 12 років зі штрафом у розмірі 500 тис. лір за кожен грам наркотику. У той самий час контрабандист, який вивозить із країни наркотики, карається позбавленням волі на строк від 6 до 12 років зі штрафом у розмірі 50 тис. лір за кожен грам наркотичного засобу (ч. 2 ст. 403 КК). Отже, ввезення в Туреччину наркотиків карається більш суворо, ніж їх вивезення.

Оригінальним видається кримінальне законодавство Франції в частині встановлення відповідальності за неможливість обґрунтувати джерело існування, що відповідає способу життя, за наявності систематичних стосунків з однією або декілька особами, що займаються незаконним обігом наркотиків. Такі дії караються 5-ма роками тюремного ув'язнення та штрафом у розмірі 500 тис. франків (ст. 222³⁹⁻¹ КК Франції). Подібна законодавча практика вкотре доводить, що класичний принцип презумпції невинуватості (запропонований, до речі, саме французами) давно вже втратив свою «принциповість» [5, с. 278-283].

У законодавстві Норвегії передбачена відповідальність за ввезення, вивезення, виробництво, зберігання, пересилання або переміщення допінгу. Такі дії караються штрафом або тюремним ув'язненням на строк до 2 років (§ 162 b КК Норвегії).

Заслуговує на увагу досвід російського, молдавського, грузинського, таджикського, болгарського, китайського, японського законодавців щодо посилення відповідальності за контрабанду наркотичних засобів (ст. 305 КК України), їх збут

(ст. 307 КК України), схиляння до вживання наркотичних засобів (ст. 314 КК), якщо вони вчинені шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем.

Аналогічно можна оцінити і законодавчий досвід Азербайджану, Вірменії, Казахстану, Киргизії, Латвії, Росії, Таджикистану щодо посилення відповідальності за схиляння до вживання наркотичних засобів або психотропних речовин (ст. 314 КК України), якщо це з необережності призвело до смерті потерпілого або інших тяжких наслідків.

Крім того, є цікавим досвід болгарського, іспанського і турецького законодавців щодо посилення відповідальності за схиляння до вживання наркотичних засобів, якщо воно вчинене: лікарем, фармацевтом, викладачем, вихователем; з використанням засобів масової інформації або іншим способом у громадському місті.

Отже, зміст складів «наркотичних» злочинів, передбачених кримінальними кодексами держав-учасниць СНД, держав Балтії, інших європейських та азійських держав, з одного боку є схожим, а з іншого – вирізняється особливостями. Безумовно, вітчизняний законодавець не може цього не враховувати. Адже інтеграційні процеси, що розвиваються у межах СНД та ЄС, зумовлюють, зокрема, і координацію законотворення у цій сфері. Не претендуючи на вичерпне вирішення цієї проблеми, вважаємо за можливе виказати своє ставлення до чинного вітчизняного законодавства про кримінальну відповідальність за незаконний обіг наркотиків.

На нашу думку, аналізована відповідальність загалом є надмірною (наразі маємо аж шістнадцять статей!). Видається, що, з урахуванням положень відповідних міжнародних документів, законодавчого досвіду інших держав та вітчизняної слідчої і судової практики, у Кримінальному кодексі України «мають право на життя» лише норми, передбачені ст.ст. 307, 308, 309, 310, 311, 315, 317, 320. Інші норми у сфері обігу наркотиків доцільно вилучити (ст.ст. 316, 314, 318, 319 КК України) або ж об'єднати з подібними за своєю спрямованістю (ст.ст. 305, 306, 312, 313 КК України).

Зокрема, необґрунтованим видається встановлення кримінальної відповідальності за незаконне публічне вживання наркотичних засобів (ст. 316 КК України). Жодна з конвенцій ООН (1961, 1971, 1988 рр.), Рамкові рішення Ради ЄС, Модельний кодекс не орієнтують на встановлення в національному законодавстві відповідальності за вживання наркотиків.

Є недоцільним виділення спеціальної норми про контрабанду наркотиків (ст. 305 КК України) та використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотичних засобів (ст. 306 КК України). За такої логіки законодавець має підстави для виділення в окремі статті цього Кодексу і такі, наприклад, склади злочинів, як: контрабанда отруйних, сильнодіючих і радіоактивних речовин; контрабанда вибухових речовин, зброї та боєприпасів; використання коштів, здобутих від тероризму; використання коштів, здобутих від незаконного обігу зброї. Отже, вважаємо, що караність за аналізовані діяння має передбачатися ст. 201 та ст. 209 КК України відповідно. Такий підхід, до речі, реалізовано

в законодавстві більшості зарубіжних держав. Це і буде узгоджено з принципом економії кримінальної репресії.

Зайвими у законодавстві видаються і норми, передбачені ст.ст. 314, 318, 319 КК України. Вони демонструють невинуватану, штучну конкуренцію кримінально-правових норм. Дії, передбачені цими нормами, можуть бути «успішно» кваліфіковані за іншими статтями Кримінального кодексу України. Так, незаконне введення в організм наркотиків (ст. 314 КК) є, по суті, їх збутом (ст. 307 КК) та насильницьким схилинням до їх вживання (ст. 315 КК) і залежно від наслідків таких дій може кваліфікуватися як відповідний злочин проти життя та здоров'я особи. Незаконні дії з документами на отримання наркотиків (ст. 318 КК) можуть бути без особливих «втрат» кваліфіковані за загальними нормами – ст. 358 або ст. 366 КК. Те саме стосується і незаконної видачі рецепта на право придбання наркотиків (ст. 319 КК). Такі дії можуть бути кваліфіковані як готування у співучасті до злочину, передбаченого ст. 308 КК (заволодіння наркотичними засобами чи психотропними речовинами шляхом шахрайства).

Недоцільним є відокремлене існування норм, передбачених ст.ст. 312 і 313 КК; ст.ст. 315 і 324 КК; ст.ст. 317 і 322 КК. З урахуванням майже однакової суспільної небезпеки цих злочинів, схожих об'єктивних і суб'єктивних ознак, кожен з цих «пар» варто об'єднати в одну статтю.

На нашу думку, внесення зазначених коректив у вітчизняне кримінальне законодавство сприятиме оптимізації відповідальності за «наркотичні» злочини.

Водночас вважаємо, що український законодавець має належним чином оцінити законодавчий досвід Литви в частині криміналізації незаконного виготовлення або розповсюдження технологій та інструкцій для виробництва наркотиків (ст. 262 КК Литви) і Грузії – щодо відповідальності за організацію або утримання підпільних лабораторій для незаконного виробництва наркотиків (ч. 1 ст. 266 КК Грузії).

Література

1. Україна в міжнародно-правових відносинах. Боротьба зі злочинністю та взаємна правова допомога : зб. документів. – К., 1996. – Кн. 1. – 524 с.
2. Доклад Международной конференции по борьбе со злоупотреблением наркотическими средствами и их незаконным оборотом (Вена, 17 – 26 июня 1987 года). – Нью-Йорк: ООН, 1987. – С. 3–113.
3. Модельный Уголовный кодекс для государств-участников СНГ // Правоведение. – 1996. – № 1. – С. 92–150.
4. Рамкові рішення Ради ЄС, що формулюють мінімальні умови для визначення ознак складу злочину і покарань у сфері торгівлі наркотиками [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.narkotiki.ru/jworld_5780.html
5. Музика А.А. Кримінально-процесуальний кодекс України має визначити порядок дій, що слугуватиме людині // Засади кримінального судочинства та їх реалізація в законотворчій і правозастосовній діяльності: Тези доп. та повід. наук.-практ. конф. (Київ, 3 квітня 2009 року): видання присвячене пам'яті професора А.Я. Дубинського. – К.: Атіка, 2009. – С. 278-283.

Анотація

Горох О.П. Відповідальність за «наркотичні» злочини: порівняльно-правовий аналіз законодавства деяких європейських та азійських держав. – Стаття.

У статті здійснено порівняльно-правове дослідження норм про відповідальність за «наркотичні» злочини за кримінальним законодавством деяких європейських та азійських держав. Висвітлено спільне і специфічне в аналізованих кримінально-правових нормах. Виявлені перспективні напрями вдосконалення українського «антинаркотичного» кримінального законодавства.

Ключові слова: злочини у сфері обігу наркотичних засобів, відповідальність за злочини у сфері обігу наркотичних засобів, відповідальність за «наркотичні» злочини.

Summary

Goroh O.P. Responsibility for «narcotic» crimes: a comparatively and legal analysis of legislation of some European and Asian states. – Article.

A comparative legal research of the drug crimes' responsibility according to the criminal legislation of some European and Asian countries is cited in the article. General and specific issues are revealed based on analyzed criminal law norms. Perspective improvement directions of the Ukrainian «antinarctic» criminal legislation are revealed.

Key words: crimes in a sphere of drug trafficking, responsibility for crimes in the sphere of drug trafficking, responsibility for «narcotic» crimes.

УДК 343.352(477)

В.Г. Кундеус

**ПИТАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ ОКРЕМИХ ПОЛОЖЕНЬ ЗАКОНУ УКРАЇНИ
«ПРО ВНЕСЕННЯ ЗМІН ДО ДЕЯКИХ ЗАКОНОДАВЧИХ АКТІВ УКРАЇНИ
ЩОДО ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА КОРУПЦІЙНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ»**

11 червня 2009 року Верховною Радою України було прийнято Закони України «Про засади запобігання та протидії корупції», «Про відповідальність юридичних осіб за корупційні правопорушення», «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення», що істотно змінюють загальнодержавний підхід як до розуміння корупції, так і до протидії цьому негативному явищу.

Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення» № 1508-VI від 11 червня 2009 року [2], що вводиться в дію з 1 квітня 2010 року (далі – Закон), встановлює низку новел, що істотним чином змінюють зміст, структуру, термінологію певних норм та інститутів Кримінального кодексу України [1] (далі – КК).

Так, новий розділ VII-А КК «Злочини у сфері службової діяльності в юридичних особах приватного права та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг», зміни та доповнення розділу XVII КК «Злочини в сфері службової діяльності», нові редакції ст. 18 та ст. 358 КК та інші нормативні